

Het nieuwe Atlasproject van SOVON

Jelle van Dijk

In 1979 verscheen de *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*, de eerste publicatie van SOVON. Die naam stond toendertijd voor Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland. Deze stichting was speciaal in het leven geroepen om te komen tot een broedvogelinventarisatie van geheel Nederland. In Frankrijk (!) en Groot-Brittannië waren al eerder broedvogelatlassen verschenen en ons land, met de hoogste dichtheid aan vogelwaarnemers van Europa, kon natuurlijk niet achterblijven.

Na afsluiting van het succesvolle broedvogelproject ging SOVON ging door en startte een project om ook de verspreiding van vogels in het winterhalfjaar en de trek tijden in beeld te brengen. Hieruit ontstond in 1987 de *Atlas van de Nederlandse Vogels*. De betekenis van de afkorting SOVON was ondertussen gewijzigd in Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland. Met ingang van 1984 was SOVON gestart met het Broedvogel Monitoring Project.

Hierbij worden overal in Nederland bepaalde gebieden jaar in jaar uit op strak voorgeschreven wijze op geïnventariseerd. Met behulp van deze gegevens is na te gaan of bepaalde soorten toe- of afnemen.

Omdat veel vogelaars bij voorkeur in de beste vogelgebieden onderzoek doen, leverden deze gegevens vooral informatie op over het wel en wee van de broedvogels in natuurterreinen (bossen, duinen, moerassen). Nauwelijks werd iets bekend over de ontwikkelingen in het agrarisch cultuurlandschap en het stadslandschap.

Toen dan ook de Fransen en de Engelsen wederom prachtige broedvogelatlassen publiceerden, werd de roep om een nieuwe Nederlandse atlas steeds sterker. SOVON ging te rade bij de Engelse zusterorganisatie en met ingang van het broedseizoen van 1998 ging het tweede Nederlandse project van start.

De belangstelling van vogelend Nederland was meteen al groot al waren er merkwaardige regionale verschillen. Geheel Twente werd in 1998 reeds geïnventariseerd, maar in Friesland wachtte men nog een jaartje alvorens medewerking te verlenen. Het is de bedoeling dat geheel Nederland in een periode van drie jaar 'gedaan' wordt. Regiocoördinatoren moeten proberen voor elk blok van 5 x 5 km een medewerker te vinden.

Vanuit onze vereniging werd in 1998 voor drie blokken ingetekend: 24-57 (Rien Sluijs), 30-17 (Jelle van Dijk) en 30-16 (Annelies Marijnissen). De Vogelclub Katwijk zal in 1999 het aangrenzende blok in Katwijk doen, terwijl ons niet bekende vogelaars de blokken met Oegstgeest en Sassenheim inventariserden. In 1999 zal de Natuur- en Vogelwerkgroep Bollenstreek uit Lisse de omgeving van Lisse onderzoeken, terwijl de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland het gebied van de AWD voor zijn rekening neemt.

Bij dit nieuwe vogelonderzoek is het niet de bedoeling dat van elke soort het juiste aantal broedparen per blok van 25 vierkante km precies wordt vastgesteld. Het gaat er in de eerste plaats om een zo volledig mogelijke lijst op te stellen van de soorten die in het desbetreffende blok broeden.

Bij elke vogelsoort moet de hoogst vastgestelde broedzekerheidscode worden vermeld:

- *mogelijk broedend* (de soort is waargenomen in het broedseizoen in het goede biotoop)
- *waarschijnlijk broedend* (territoriumgedrag van een paartje op ten minste twee dagen met een week tussenruimte)
- *zeker broedend* (nestvondst, afleidingsgedrag van ouders, enz).

Verder wordt bij een aantal soorten een aantalschatting voor het gehele blok gevraagd. Het moge duidelijk zijn dat een goede kennis van het terrein nodig is om tot een zo volledig mogelijke broedvogellijst te komen. Een slootje met wat rietbegroeiing kan net groot genoeg zijn voor een Rietgors en een Kleine Karekiet. In een paar knotwilgen kan net dat ene paartje Ringmussen te vinden zijn.

Omdat het moeilijk is om van de meer algemene soorten betrouwbare schattingen te geven - geef maar eens een schatting van het aantal Winterkoningen in 25 vierkante km - heeft SOVON een methode ontwikkeld om ook bij deze soorten gegevens te verzamelen die onderling vergelijkbaar zijn. Daartoe heeft men voor elk 5 x 5 blok op volstrekt identieke wijze 8 kilometerblokken aangewezen.

Het is de bedoeling dat de medewerker gedurende het broedseizoen tweemaal één uur en niet meer dan één uur in dit blok rondloopt (fietst) en alle soorten aanstreept die zijn pad kruisen.

Hierbij moet het eerste bezoek vallen in de periode 1 april – 15 mei, de tweede in de periode 15 mei – 30 juni. Desgewenst kan de waarnemer ook bij dit onderzoek aantalschattingen noteren.

De waarde van deze tellingen staat of valt met de ervaring en de goede wil van de waarnemers. Gaat men in een blok met duinterreinen deze twee tellingen uitvoeren op bijvoorbeeld 5 april en 25 juni, dan krijgt men een volstrekt verkeerd beeld van de avifauna van dit duinterrein. In begin april zijn wellicht vrij veel Fitissen al teruggekeerd, maar talrijke soorten als Grasmus en Nachtegaal ontbreken dan nog geheel. Een groot deel van deze vogels wordt eind juni ook niet meer opgemerkt, omdat de zang inmiddels vrijwel gestopt is. Met behulp van deze acht vierkante kilometers wordt het gehele blok van 5x5 km een zogenaamde frequentie-index toegekend. Werden in drie van de acht blokken Grutto's opgemerkt dan krijgt dit blok voor de Grutto de frequentie-index 3/8.

Waren er in zeven van de acht onderzochte blokken zingende Tjiftjaffen, dan scoort de Tjiftjaf in het blok de frequentie-index 7/8.

De Noordwijkse resultaten

De resultaten van 1998 zijn samengevat in de bijgevoegde tabel. Hierin zijn ook belangrijke aanvullende gegevens verwerkt van Ab Steenvoorden en Hein Verkade. Te zien is dat voor alle soorten aantalschattingen zijn opgenomen. SOVON vroeg alleen schattingen van de minder algemene soorten. Dit jaar en komend jaar mogen nog aanvullende gegevens worden toegevoegd. Dit kan bestaan uit het toevoegen van bepaalde soorten (bijvoorbeeld een broedgeval een Rouwkwikstaart of een Appelvink), het verhogen van bepaalde codes voor broedzekerheid (bijvoorbeeld een baltsend paartje Buizerden leidt tot code 2) en het verhogen van de aantalschatting (bijvoorbeeld de Blauwe Reiger verhogen van C naar D als blijkt dat er in 1999 meer dan 25 paren in blok 30-17 broeden).

Vergelijken we de resultaten van dit onderzoek met de gegevens die te vinden zijn in *Vogels van Noordwijk en omstreken* uit 1989 dan vallen een paar dingen op.

De Blauwe Reiger broedt nog steeds op Offem, maar daarnaast heeft deze soort vaste voet gekregen in het dennenbosje van de vroeger picknickplaats Nieuw-Leeuwenhorst. Het totaal aantal is echter vrijwel hetzelfde gebleven. Wel is op Offem een voorkeur voor de (weinige) naaldbomen vastgesteld.

De Nijlgans heeft zich nu als vaste broedvogel in de streek gevestigd. Op Oud-Leeuwenhorst werden twee paren met jongen waargenomen.

Van de eenden is de Krakeend beslist toegenomen. Deze soort is vooral in de graslandpolders te vinden.

De Sperwer was in 1989 nog geen broedvogel van Noordwijk, maar behoort nu met enkele paren tot de vaste broedvogels. Dat kan nog niet van de Buizerd worden gezegd. In de zuidelijke AWD en op landgoed Keukenhof broedt deze soort al een aantal jaren, maar noch op Offem en Leeuwenhorst, noch in de Noordduinen is tot nu toe een nest gevonden.

Opvallend is dat de Fazant niet meer in blok 30-16, met daarin vrijwel het gehele gebied Coepelduynen, werd aangetroffen.

De Kleine Plevier deed een mislukte broedpoging op het industrieterrein Gravendijk. Het nestje werd geplet door een parkerende vrachtwagen. Bij de molen van de Noordwijkerhoek had de Kleine Plevier meer succes. Hier werden jongen grootgebracht op een braakliggend veldje.

Al eerder werd in De Strandloper verslag gedaan van succesvolle broedgevallen van Zilvermeeuwen op de daken van ESTEC en de Willem van den Bergh. Vermoedelijk werd hier ook door Kleine Mantelmeeuwen genesteld. Op het dak van een

vleesverwerkingsbedrijf aan de Gravendamsesweg tussen de spoorlijn en het Soldaatje werd ook door Zilvermeeuwen gebroed en ook hier was een paartje Kleine Mantelmeeuwen aanwezig.

De Zomertortel is beslist in aantal teruggelopen. Werd het aantal paren eind jaren tachtig nog geschat op 100, nu kostte het ons grote moeite het gekoer van enkele paartjes te horen te krijgen.

Koekoeken werden ook beslist minder waargenomen dan tien jaar geleden. Vergeleken met de 40-50 paar genoemd in *Vogels van Noordwijk en omstreken*, is de stand gedecimeerd.

Met de Kuifleeuwerik is het vermoedelijk binnen enkele jaren afgelopen. Op het voormalige Singer-terrein werd een nestje met vier jongen gevonden, dat evenwel binnen enkele dagen door een Zwarte Kraai werd leeggegeten.

De Grote Lijster blijkt gelukkig nog aanwezig. Op Nieuw-Leeuwenhorst en in de Noordduinen werd een paartje gelokaliseerd.

Rietzangers waren niet meer aanwezig bij het Oosterduinsemeer, maar op Oud-Leeuwenhorst was een klein rietlandje goed voor twee paartjes.

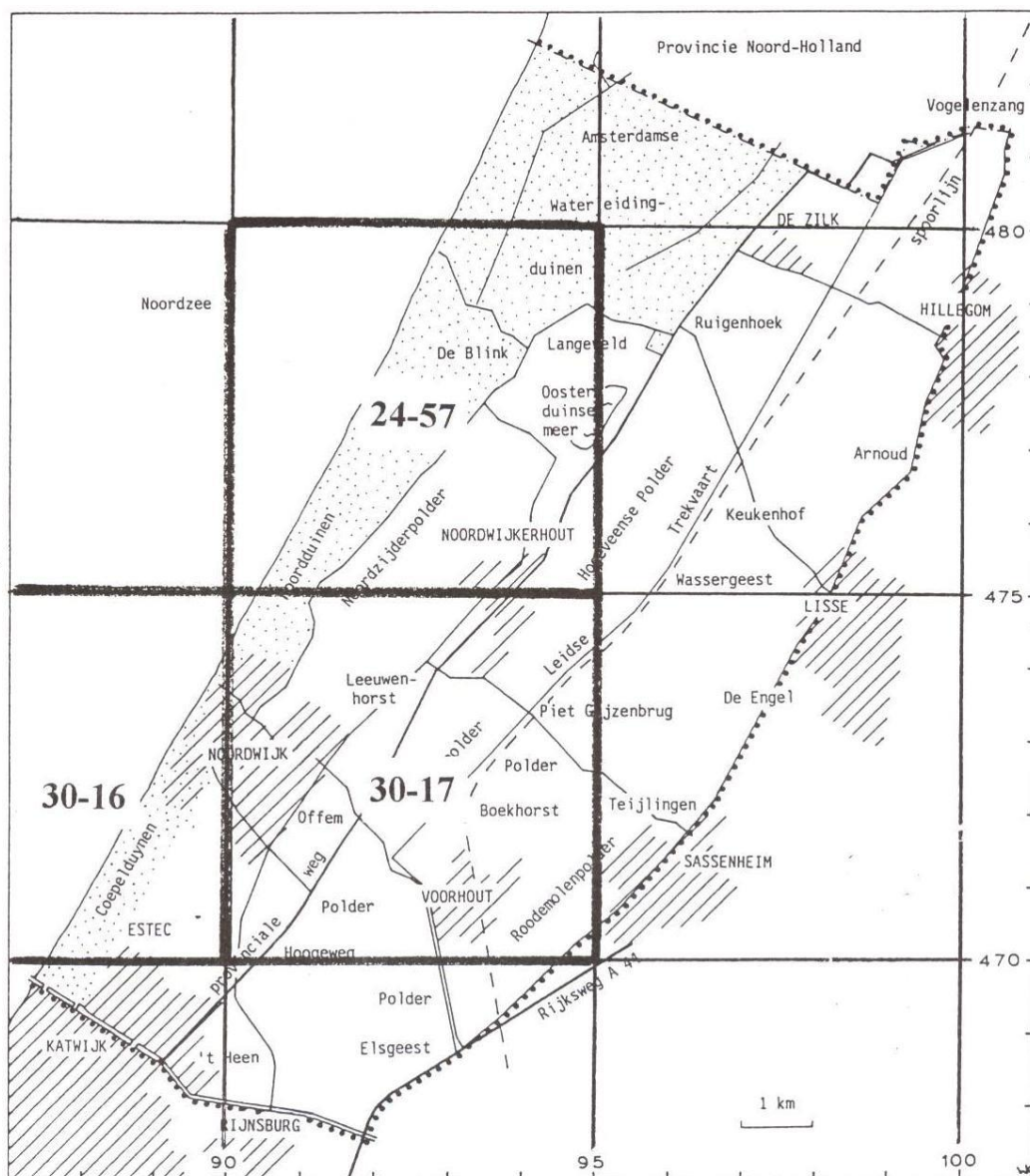
Een soort als de Spotvogel is vaak moeilijk te vinden. Deze soort zit nogal eens op plekjes waar vogelaars niet vaak komen: jonge aanplant aan sportvelden, langs wegen en bij boerderijen. De 30-40 paren uit eind jaren tachtig zijn zeker nu niet meer aanwezig. Met 5-10 paren mogen we al tevreden zijn.

De Grauwe Vliegenvanger was al niet talrijk (12-15 paren), maar nu is deze soort vrijwel uit onze regio verdwenen. Met veel moeite konden twee paren gelokaliseerd worden.

Werden er in de jaren tachtig nog 170-200 paren Ringmussen gevonden, nu blijft het aantal beperkt tot zo'n 10-20 paar. Wellicht dat bij een systematische controle van erven nog enkele tientallenparen worden gevonden, een feit blijft dat deze soort dramatisch in aantal is terug gelopen.

Een positieve ontwikkeling werd bij de Vink vastgesteld. In *Vogels van Noordwijk en omstreken* werd deze soort nog een vrij schaarse broedvogel met 30-35 paren genoemd. Nu bedraagt het aantal broedparen vermoedelijk meer dan het dubbele. Met name in de bossen van de binnenduinstrand is deze soort in aantal toegenomen.

In de tabel is te zien bij welke soorten nog aanvullende gegevens welkom zijn. Zo kan bijvoorbeeld een nestvondst van de Groene Specht in de Noordduinen voor een hogere broedzekerheidscode in blok 24-57 zorgen. Enkele jaren geleden werd een broedende Kuifmees bij de Algemene Begraafplaats van Noordwijk aangetroffen. Mocht iets dergelijks zich weer voordoen, dan kan de code van de Kuifmees voor blok 30-17 verhoogd worden tot 3. Het moge duidelijk zijn: er zijn nog vele aanvullingen mogelijk. Iedereen die dit jaar of volgend jaar aanvullende waarnemingen heeft, wordt verzocht dit aan mij (JvD) door te geven.

Tabel met de resultaten van 1998

Code broedzekerheid:

1. mogelijk broedend
2. waarschijnlijk broedend
3. zeker broedend

Schatting van het aantal paren:

A	1 – 3
B	4 – 10
C	11 – 25
D	26 – 100
E	101 – 500

BLOK	30-16	30-17	24-57
soort			
Fuut	-	3 – C	3 – C
Blauwe Reiger	-	3 – C	-
Knobbelzwaan	-	3 – B	1 – A
Soepgans	-	3 – A	3 – A
Canadese Gans	-	1 – A	-
Nijlgans	1 – A	3 – B	1 – A
Bergeend	3 – A	-	1 – A
Krakeend	-	3 – C	-

Wilde Eend	3 – B	3 – E	3 – D
Soepeend	-	3 – C	-
Slobeend	-	3 – C	-
Kuifeend	-	3 – B	-
Sperwer	3 – A	3 – B	-
Buizerd	-	1 – A	1 – A
Torenavk	3 – A	3 – A	3 – A
Boomvalk	-	3 – A	3 – A
Patrijs	3 – A	3 – C	2 – B
Fazant	-	3 – A	3 – B
Waterhoen	3 – A	3 – D	3 – B
Meerkoet	3 – B	3 – E	3 – B

Scholekster	3 – B	3 – D	2 – C
Kleine Plevier	-	3 – A	-
Kievit	3 – A	3 – D	3 – C
Grutto	-	3 – D	-
Wulp	1 – A	-	-
Tureluur	-	3 – D	3 – A
Kl. Mantelmeeuw	2 – A	1 – A	-
Zilvermeeuw	3 – C	3 – A	-
Stadsduif	2 – B	3 – C	-
Holenduif	2 – A	3 – C	3 – C
Houtduif	3 – C	3 – E	3 – E
Turkse Tortel	3 – C	3 – D	3 – D
Zomertortel	3 – A	1 – A	2 – B
Koekoek	2 – A	2 – A	1 – A
Bosuil	-	3 – B	2 – A
Ransuil	-	3 – A	2 – A
Gierzwaluw	3 – B	3 – E	2 – C
Groene Specht	2 – A	2 – B	1 – B
Grote Bonte Specht	3 – A	3 – C	3 – B
Kl. Bonte Specht	-	1 – A	-
Kuifleeuwerik	3 – A	-	-
Boomleeuwerik	-	-	2 – A
Veldleeuwerik	2 – A	2 – D	2 – C
Boerenzwaluw	-	3 – D	3 – C
Huiszwaluw	-	3 – B	3 – C
Boompieper	-	-	2 – B
Graspieper	3 – C	3 – A	3 – C
Gele Kwikstaart	2 – A	3 – C	3 – C
Eng. Gele Kwikst.	3 – B	3 – A	
Witte Kwikstaart	3 – B	3 – D	2 – C
Winterkoning	3 – C	3 – D	3 – D
Heggenmus	3 – C	3 – D	3 – D
Roodborst	3 – C	3 – D	3 – D
Nachtegaal	2 – C	3 – C	3 – D
Zwarte Roodstaart	3 – B	2 – A	-
Gekraagde Roodst.	-	-	2 – A

Roodborsttapuit	3 – A	3 – A	2 – B
Tapuit	3 – A	1 – A	2 – B
Merel	3 – D	3 – E	3 – E
Zanglijster	3 – B	2 – B	2 – B
Grote Lijster	-	2 – A	2 – A
Sprinkhaanzanger	3 – A	2 – A	1 – B
Rietzanger	-	2 – A	-
Bosrietzanger	2 – A	2 – A	-
Kleine Karekiet	2 – A	2 – B	2 – A
Spotvogel	-	2 – A	-
Braamsluiper	2 – B	2 – B	2 – B
Grasmus	3 – D	3 – D	3 – E
Tuinfluit	2 – A	2 – B	2 – B
Zwartkop	3 – C	2 – D	3 – C
Tjiftjaf	3 – D	2 – D	3 – D
Fitis	3 – C	3 – D	3 – E
Gauwe Vliegenv.	-	2 – A	2 – A
Staatmees	2 – A	2 – B	3 – B
Glanskop	2 – A	3 – B	2 – B
Kuifmees	-	1 – A	2 – B
Pimpelmees	3 – C	3 – D	3 – D
Koolmees	3 – C	3 – E	3 – D
Boomklever	-	3 – A	-
Boomkruiper	2 – A	2 – C	3 – D
Gaai	3 – B	2 – C	2 – C
Ekster	3 – C	3 – D	3 – C
Kauw	3 – C	3 – D	3 – D
Zwarte Kraai	2 – A	3 – C	2 – B
Spreeuw	3 – D	3 – E	3 – E
Huismus	3 – D	3 – E	3 – E
Ringmus	3 – A	2 – A	3 – B
Vink	2 – B	2 – C	2 – D
Groenling	2 – B	2 – C	1 – B
Putter	2 – B	2 – C	2 – C
Kneu	2 – C	2 – C	2 – C
Barmsijs	1 – A	-	-
Goudvink	-	-	1 – A
Rietgors	3 – A	2 – A	2 – A

Een oude uil

Fred Koning

Op 15 januari 1997 werd bij het plaatsje Anzegem in West Vlaanderen in België een dode Ransuil gevonden met een Nederlandse ring (nr. 5079377). Voor een in ons land geboren Ransuil, is een terugmelding uit België op zich al een plezierige gebeurtenis, maar het leuke van deze uil was dat hij afkomstig was uit de Amsterdamse Waterleidingduinen! Op 8 juli 1979 heb ik hem als nestjong geringd bij het Oosterkanaal. Het dier had een leeftijd bereikt van 18,5 jaar, hetgeen uitzonderlijk genoemd mag worden. De gemiddelde leeftijd van alle ransuilen die ik in het duin heb geringd en later werden teruggevonden is ruim drie jaar.

Leuke bijkomstigheid was dat het een jong is uit een vervolglegsel. Dit zijn legsel die gelegd worden nadat een eerste broedpoging is mislukt. De moeder van deze uil had op 29 april 1979 een ei gelegd, maar dit werd uitgepikt door een ekster. Op 18 mei probeerde ze het nog eens in een oud eksternest in een andere meidoorn in hetzelfde bos en zo bracht ze alsnog drie jongen groot. Eén van hen blijkt nu een taaie geweest te zijn!

Overgenomen uit: Struinen, nieuwsbrief Amsterdamse waterleidingduinen. 1999, nr. 21.